

Ballıkayalar ve Beşkayalar (Kocaeli) Tabiat Parkları Peyzaj ve Rekreasyon Değerleri Üzerine Bir Araştırma

Murat ZENCİRKIRAN^{1*}, Esmâ ERASLAN², Sena ÇETİNER², Ayşegül GÖRÜR²,
Duygu TANRIVERDİ O², B. Hümeysra ÇELİK²

¹ Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Bursa, Türkiye

² Uludağ Üniversitesi, F.B.E. Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Bursa, Türkiye

*e-posta:mzencirkiran@uludag.edu.tr

Geliş Tarihi: 26.05.2017; Kabul Tarihi: 20.07.2017

Öz: Tabiat parkları doğal, kültürel, turizm gibi birçok kaynak değerlerine sahip olan alanlardır. Bu tip alanlar çevre ve kırsalın korunmasına, turizmin teşvik edilmesine aynı zamanda ekonomiye önemli katkıda bulunurlar. Kocaeli ili; Ballıkayalar, Beşkayalar, Eriklitepe, Kuzuyayla, Suadiye, Uzuntarla, Gazilerdağı ve Uzunkum olmak üzere toplam 34.419,6 dekar alana sahip 8 adet Tabiat Parkına sahiptir. Türkiye’de bulunan tabiat parklarının alan itibarıyla % 3,55’i Kocaeli il sınırları içerisinde yer almaktadır.

Bu çalışmada, Kocaeli il sınırları içerisinde yer alan Ballıkayalar ve Beşkayalar tabiat parkları incelenmiş, tabiat parkları içerisinde yer alan peyzaj ve rekreasyon açısından önemli olan değerlerin buldukları bölgeye olabilecek potansiyel katkıları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ballıkayalar, Beşkayalar, Kocaeli, Swot, Tabiat Parkları.

A Research on the Landscape and Recreation Values of the Ballıkayalar and Beşkayalar (Kocaeli) Nature Parks

Abstract: Nature parks are areas that have many resource values such as natural, cultural, tourism. These types of areas contribute to the protection of the environment and the countryside, to the promotion of tourism and at the same time significantly to the economy. There are eight Natural Parks in Kocaeli with a total area of 34.419.6 decares and they are located in Ballıkayalar, Beşkayalar, Eriklitepe, Kuzuyayla, Suadiye, Uzuntarla, Gazilerdağı and Uzunkum. 3,55 % of the nature parks in Turkey are located within the boundaries of Kocaeli province.

In this study, Ballıkayalar and Beşkayalar nature parks located in Kocaeli province border were examined and the potential contributions to the region where the values important in terms of landscaping and recreation in nature parks were tried to be revealed.

Keywords: Kocaeli, Nature Parks, Ballıkayalar, Beşkayalar, Swot.

Giriş

“Bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçaları” olarak tanımlanan Tabiat Parkları, doğal, kültürel, turizm gibi birçok kaynak değerlerine sahip olan alanlardır (Anonim 2017).

Tabiat Parkları; büyük peyzajları korumak, yönetmek, geliştirmek ve restore etmek aynı zamanda doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımlarını sağlayarak ülkelerin rekreasyon fırsatlarını geliştirmek ve özellikle yapısal açıdan zayıf bölgelerde turizm gelişimini teşvik etmek gibi önemli işlevlere sahip alanlar olup çevresel eğitim, çocuklar ve gençler için özel aktiviteler, rekreasyon, fiziksel egzersiz, doğa ve peyzajla bir araya gelme, kültürleri keşfetmek gibi bir çok faaliyet için imkan sunarlar (Anonim 2010; Anonim 2017 c).

Türkiye korunan alanlar sistemi içerisinde Milli Park, Tabiatı Koruma Alanı, Tabiat Parkı, Tabiat Anıtı, Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, Muhafaza Ormanı (Conservation Forest), Doğal Sit, Özel Çevre Koruma Bölgesi, Ramsar Alanı, Biyosfer Rezervi ve Dünya Miras Alanı olmak üzere 11 farklı korunan alan türü yer almaktadır.

Ülkemizde 1983 yılında ilan edilen “Ölüdeniz - Kıdrak Tabiat Parkı” ilk ilan edilen Tabiat Parkı olup 10.195,69 dekar alana sahiptir. 1995 yılında ilan edilen “Ayvalık Adaları Tabiat Parkı” ise 196.242,66 dekar alan ile Türkiye'nin en büyük Tabiat Parkı konumundadır.

Temmuz 2015 tarihi itibarıyla Türkiye’de 969.574,2 dekar alan üzerinde ilan edilmiş 203 adet tabiat parkı bulunmaktadır. Türkiye’de bulunan tabiat parklarının alan itibarıyla % 3,55’i Kocaeli il sınırları içerisinde yer almaktadır. Kocaeli ili; Ballıkayalar, Beşkayalar, Eriklitepe, Kuzuyayla, Suadiye, Uzuntarla, Gazilerdağı ve Uzunkum olmak üzere toplam 34.419,6 dekar alana yayılan 8 adet Tabiat Parkına sahiptir (Anonim 2017 b).

Bu çalışmada, Kocaeli il sınırları içerisinde yer alan “Ballıkayalar” ve “Beşkayalar” Tabiat Parkları incelenmiş, Tabiat Parklarının genel özellikleri, peyzaj ve rekreasyonel değerleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Materyal ve Metot

Materyal

Araştırmanın materyalini Kocaeli il sınırları içerisinde yer alan, 16.029,73 dekar alana sahip “Ballıkayalar” ve 10.998,30 dekar alana sahip olan “Beşkayalar” Tabiat Parkları oluşturmuştur.

Nüfus sayısı bakımından Marmara bölgesinin üçüncü büyük ili olan Kocaeli ili 29° 22’—30° 21’ doğu boylamı, 40° 31’—41° 13’ kuzey enlemi arasında olup Marmara Bölgesi’nin batısında yer almaktadır. Kuzeyinde Karadeniz, batısında İstanbul ve Yalova illeri ile Marmara Denizi, güneyinde Bursa ve Bilecik illeri, doğusunda ise Sakarya ili bulunmaktadır. Körfez kıyılarıyla Karadeniz kıyısında ılıman, dağlık kesimlerde daha sert bir iklim hüküm sürer. Kocaeli ikliminin, Akdeniz iklimi ile Karadeniz iklimi arasında bir geçiş oluşturduğu söylenebilir. İl merkezinde yazlar sıcak ve az yağışlı, kışlar yağışlı, zaman zaman karlı ve soğuk geçer. 65 yıllık verilerin ortalamasına göre ilde yıllık yağış ortalaması 809,3 kg/m²’dir. Ortalama ılık yağışlı gün sayısı 136,1, yıllık ortalama sıcaklık 14,9°C ve karlı günler sayısı ortalama 12 gündür (Anonim 2017 a).

Ballıkayalar Tabiat Parkı

Genel Özellikler

Türkiye'nin en önemli endüstri ve sanayi koridorunun odak noktası niteliğinde olan Gebze ilçesinin ortasında bulunan Ballıkayalar Tabiat Parkı, Gebze kent merkezinin 12 km. kuzey batısında yer alır. Tabiat Parkına ulaşım öncelikle 4 km. güneydeki D100 karayolu ve E 80 TEM otoyolundan kuzeye yönelerek, Tavşanlı köyünün içinden geçerek sağlanmaktadır (Şekil 2). Alanın toplam büyüklüğü 16.029,73 dekar olup Tabiat Parkı Arazi Kullanımı incelendiğinde alan içerisinde Orman alanları, çayır-otlak vb. ekilmeyen arazi, tarımsal kullanım alanları, günübirlik kullanım alanları ve diğer kullanım alanlarının yer aldığı görülmektedir.

Şekil 2. Ballıkayalar Tabiat Parkı Alan Sınırları -1999 yılı uydu görüntüsü (Anonim 2005)

Peyzaj Özellikleri

Farklı peyzaj özelliklerine sahip olan Ballıkayalar Tabiat Parkı Ballıkayalar vadisi içerisinde yer alan ana kaynak değeri niteliğinde olan derin kanyon doğal peyzaj değerlerinin en önemlilerindendir (Şekil 3). Kanyon duvarları ile birlikte, vadi içindeki akarsuyun kireçtaşlarını eritmesi ve aşındırması sonucunda oluşan oyuklar, kovuklar, dev kazanları ile bunları çevreleyen doğal bitki örtüsü tabiat parkının doğal peyzajını tamamlayan diğer değerler arasında yer alır.

Ballıkayalar vadisi içerisinde yer alan kanyonda sağlı sollu olmak üzere heybetli kaya blokları yer alır (Şekil 4). Bu blokların yüksekliği vadi kuzeyinde 50 metre, güney girişinde ise 90 metredir. Kuzeyden güneye doğru akan ve çizgisel peyzaj özelliklerine sahip olan Ballıkaya deresi debisi mevsimsel farklılıklar gösterir. Değişik seviyelerden meydana gelen su akışı kayalara şekil vermesi aynı zamanda gelişen su içi ve kıyısı bitkiler ile görsel açıdan zenginliklerin oluşmasına yol açar. Özellikle Ballıkaya Deresi'nin güneye doğru Tabiat Parkı sınırına kadar olan toplam 750 m.'lik kesimi su içi ve su kenarı bitki toplulukları ile akarsuyun oluşturduğu çeşitli kompozisyonlarla görsel açıdan zenginlikler içerir. Kanyon üzerinde kuzeye doğru ilerledikçe üç adet küçük çağlayan ve bu çağlayanlar

önünde küçük göllenme alanları bulunur. Kanyonun güney girişinde ise alanın çekim ve odak noktası olarak kabul edilebilecek şekilde bir göllenme meydana gelir (Şekil 5). Park alanı içerisinde farklı noktalarda topoğrafya hareketliliği ile derin görüş sağlayan yüksek bakı alanları da yer alır.

Şekil 3. Ballıkayalar Tabiat Parkı - Kanyon

Şekil 4. Ballıkayalar Kanyon Girişinde Yer Alan Kaya Blokları

Şekil 5. Ballıkayalar Tabiat Parkı – Gölleme Alanı

Tabiat Parkı'nda hakim bitki örtüsü çalılık, bozuk - baltalık meşe ve maki-yalancı maki topluluklarıdır. Tabiat parkı alanı içerisinde doğal ekosistem özelliklerini devam ettiren orman alanı yer almamaktadır. Ancak, kısıtlı bir alanda yer alan Düzmeşe orman alanı, kütük sürgünlerinden yetişmesine karşın doğal klimaks orman tipi olması açısından önemli bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan, uzun yıllardan beri mezarlık olarak değerlendirilen “Kocamezarlık”, bitki örtüsüne dokunulmadığı için maki ve yalancı maki türlerinin iyi örneklerinin görülebileceği yer olarak önem taşımaktadır. (Anonim 2005; Özder ve ark. 2013).

Rekreasyonel Özellikler

Ballıkayalar Tabiat Parkı ziyaretçilerinin alana gelmelerinin nedenleri arasında; Doğa Gezileri, Kanyonculuk, Kaya Tırmanıcılığı (Adrenalin Gezileri), Yaban Hayatı ve Doğa Eğitimi Programları ilk beş sırada yer almaktadır (Özder ve ark. 2013).

1. Kaya Tırmanışları: Ballıkayalar kanyonu yoğun yerleşim yerlerine olan yakınlığı ve aynı zamanda kanyon içerisinde bulunan sarp kayalık yamaçların varlığı gibi nedenler ile kaya tırmanışçıları için oldukça elverişli bir tabiat parkıdır (Şekil 6). Bu bölge sağlam kireçtaşından oluşan duvarları sayesinde Marmara bölgesinin en önemli kaya tırmanışı bölgesidir. Ballıkayalar kanyonunda çeşitli zorluk derecesine sahip yükseklikleri 9-30 m arasında değişiklik gösteren ve aynı zamanda bir kısmında boltlama çalışması gerçekleştirilmiş olan 100'e yakın kaya tırmanışı rotası yer almaktadır. Dağcılık kulüplerinin ön eğitim amaçlı olarak kullandıkları bu alan birçok sporcunun ilk kaya tırmanışı deneyimini yaşadığı ve 12 ay boyunca keyifli tırmanış imkânı verebilen bir yer olarak ifade edilmektedir.

Şekil 6. Kaya Tırmanışı Parkurları ve Tırmanış (Anonim 2005; Anonim 2016)

2. Tabiat Parkurları (Doğa Gezileri): Ballıkayalar Tabiat Parkı içerisinde zorluk derecesi değişiklik gösteren ve doğa gezilerine imkan sağlayan çok sayıda yürüyüş parkuru yer almaktadır. Kanyonun güney girişinden kuzeye doğru kanyon boyunca vadi tabanında yaklaşık 700 m boyunca mevsim koşullarına bağlı bir şekilde kayalar üzerinde yürüyüş imkanı bulunmaktadır. Ancak burada yürümek oldukça güçtür (Şekil 7). Kuzeye doğru ilk 700 metreden sonra yer alan 3 adet küçük çağlayanın bulunduğu 500 metrelik kesim, riskli olsa mevsim koşullarına göre güç koşullarda yürüyüş imkanı sağlar. Bu kesim geçildikten sonra kuzeye doğru dere boyunca yürüyüş imkanı kolaylaşmaktadır. Kuzeyde Denizli köyünden başlayarak, tarım alanlarını geçen, Ayvalık Dere boyunca güneye doğru ilerledikten sonra Üçdere Ağzı Mevkiinden sonra sırayla Deli Dere, Gürgen Dere ve sonrasında kanyon içinde Ballıkaya Dere boyunca ilerleyen, kanyon çıkışından sonra yine Ballıkaya Dere boyunca devam edildiği takdirde meyve bahçeleri içinden geçerek Tavşanlı-Demirciler yoluna bağlanan parkur en uzun parkurdur. İkinci parkur olarak değerlendirilen bu güzergah yaklaşık 9 km uzunluğundadır. Bu parkura birkaç yan parkurunda ilave edilmesi mümkündür. Diğer yandan, kanyonun güney girişinden batıya doğru yönelen Söğüt Dere'nin kenarından kuzeye çıkan patikayı takip ederek kanyon girişindeki batı bloğun tepesindeki bakı noktasına ulaşan üçüncü bir parkur da bulunmaktadır.

Şekil 7. Ballıkayalar Kanyon İçi Yürüyüş Parkuru

3. Kamp ve Günübirlilik Kullanım Alanları: Ballıkayalar Tabiat Parkı içerisinde kamp ve günübirlilik kullanım alanı olarak değerlendirilen iki yer bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Tabiat Parkı sınırları içerisinde yer alan ve parkın güneyinde bulunan ve Ballıkaya deresinin genişleyerek göllenme yaptığı kesimde olan ve ulaşımı Tavşanlı ile Demirciler köyü arasındaki asfalt kaplamalı yoldan ayrılan 850 m. uzunluğundaki toprak yol ile sağlanan “Ballıkayalar” tesisidir (Şekil 8). Kanyon bölgesindeki tek tesis olması bakımından ziyaretçiler tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır. Tesis, 2 katlı basit ahşap yapı ve büfe ile çevresindeki piknik masaları ve çardaklardan oluşmaktadır. Piknik masaları söz konusu göllenme alanı çevresinde ve tesisin güney kesiminde yer almaktadır (Şekil 9). Alanda yüksek seviyede otopark sorunu bulunmaktadır. Otopark olarak tesis önündeki toprak saha gelişigüzel bir biçimde kullanılmaktadır. Diğer yandan tapulu mülk sahipleri ücretli otopark hizmeti vermektedir.

Şekil 8. Kamp - Günübirlilik kullanım Alanı ve Tesis (Anonim 2005)

Şekil 9. Günübirlik Kullanım Alanları

Kamp amacı ile kullanılan iki bölge bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, tesisin güneyinde piknik masaları ile otopark olarak kullanılan açıklığın bitişiğindeki ağaçlık kesimde yer almakta olup en çok 10 çadırın kurulmasına imkân sağlayacak büyüklüktedir. İkincisi ise kaya tırmanışçıların biraz da kayalık yamaçta kamp yapma ve eğitim amacı ile kullandığı tek çadırlık alan olup, kanyonun batı kanadındaki kaya blok üzerindeki taraçada yer almaktadır (Anonim 2005).

Günübirlik kullanım amaçlı olarak değerlendirilen ikinci yer ise Düzmeşe Orman İçi Dinlenme Tesisi'dir. Tesisin tamamı, otopark ile piknik alanlarının bir kısmı Tabiat parkı sınırları dışında yer almaktadır. Bu alan; meşelik olması, parka bitişik olması ve yöre halkı tarafından yoğun bir şekilde kullanılması açısından önem taşımaktadır. Piknik ağırlıklı rekreasyonel faaliyetlerin yapıldığı alanda orman içinde farklı yürüyüş yolları yer almakta bu yürüyüş yollarının bir kısmı tabiat parkı sınırları içerisine kadar uzanmaktadır. Tesis ve çevresinde bulunan ormanlık alanda kamp ve diğer gece konaklama amaçlı kullanım yapılmamaktadır.

SWOT Analizi

Ballıkayalar Tabiat Parkının güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditlerini ortaya koyabilmek ve sonraki planlama çalışmalarına ışık tutabilmek amacıyla gerçekleştirilen swot analizi bulguları Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Ballıkayalar Tabiat Parkı Swot Analizi

	Güçlü Yönler(S)	Zayıf Yönler (W)
İç Faktörler	• Tabiat Parkının 1. Derecede doğal sit alanı olması • Tabiat parkının iliman bir iklimle sahip olması ve uzun vejetasyon dönemi sayesinde ziyaretçiler tarafından uzun süreli kullanılabilme imkânı • Jeolojik formasyonların çeşitliliği • Ekosistem açısından zengin olması (Tabiat Parkı içerisinde 6 farklı ekosistem çeşitliliği yer alır.) • Aralarında endemik türlerin ve uluslararası statüde koruma altında olan türlerin de bulunduğu, orta zenginlikte (531 takson) bir tür çeşitliliği summası • Alan çevresinde endüstri ve kentleşme dikkate alındığında alanın biyolojik sığınma sahası görevini üstlenmesi • Yeterli içme ve kullanma suyu rezervinin bulunması • Ana kaynak değerinin orman statüsü altında olması • Tabiat Parkı rekreasyonel kaynak değerlerinin doğal peyzajı değerleri üzerine kurulu olması • Marmara bölgesinin en önemli kaya turmanışı alanının Tabiat Parkı içerisinde bulunması • İklimin rekreasyonel faaliyetler için uygunluğu • Tabiat Parkının farklı rekreasyonel faaliyetlere izin vermesi (Tabiat parkurları-doğa yürüyüşleri, kamp ve günübirlik kullanımı) • Hakim yüksekliklerde baki noktaları yakalama imkanı • Tabiat Parkı ziyaretçi profiline yüksek olması	• Tabiat Parkı alanının, özellikle Ballıkaya Deresi'nin park sınırları içinde ve dışında akarsu beslenme havzasının kontrol altında tutulmaması • Endüstri alanları ve yerleşim alanlarının hidrolojik havza içerisinde kalması, atık suların doğrudan veya dolaylı bir biçimde havza içerisine ulaşması • Yetersiz atık su sistemi ve derelere yapılan deşaj • Organik kirlilik sonucu göllenme bölgesinde yoğunlaşan fitoplanktonik organizmalar • Yaz aylarında katı atıkların toplanmasında oluşan güçlükler • Ekosistemlerin iklim, topografya, ana kaya, toprak tipi, mevcut bitki örtüsünün fizyonomik ve floristik yapısının yanı sıra mevcut arazi kullanım deseni doğrultusunda antropojen etkiler altında biçimlenmiş olması • Özel mülkiyet alanlarının çoğu • Tabiat Parkı alanındaki rekreatif faaliyetlere imkân sağlayan Ballıkayalar ve Düzmeşe Günübirlik Kullanım Alan ve Tesisleri dışında sosyal altyapı anlamında tanımlanabilecek herhangi bir tesis ve/veya açık alan düzenlenmesinin olmaması (Dinlenme, yeme içme, otopark, tuvalet vd.) • Kanyon vadinin kireçtaşı yapısı • Alan üzerinden geçen enerji nakit hatları ve alan içindeki doğalgaz hattı için yapılan çalışmaların oluşturduğu tahribatlar • Alanda denetimin zor olması ve yetersizliği • Sahra içerisinde kontrolsüz araç erişiminin olması • Güzergâh ve yürüyüş parkurlarının sevk ve idaresini sağlayacak altyapı eksikliği ve ulaşım planlarının olmaması
Diş Faktörler	Fırsatlar (O) • İstanbul, Ankara, Bursa gibi büyük illere yakınlık ve ulaşım probleminin olmaması • Endüstrileşme ve Kentleşme kısıcında yeşile olan özetlem ve doğa turizmine olan ilginin artması • Tabiat parkı içerisinde yer alan köyler ve tarım alanlarından alan oluşurca ulaşım yollarını Tabiat Parkı içinde daimi bir gezi güzergâhı oluşturacak nitelikte sürekli ve/veya birbiri ile bağlantılı olmaması • Tabiat Parkını bilen nitelikli alan kıtavuzlarının yetiştirilebilmesi • Tabiat Parkı yürüyüş parkurları için ulaşım planı oluşturma ve teknik altyapının sağlanması • Tabiat Parkında hizmet verebilecek nitelikli sosyal tesislerin oluşturulması • Tabiat Parkına giriş çıkışların kontrol altına alınması için gerekli düzenlemelerin yapılması • Tabiat Parkı içerisinde bitki müzesi oluşturulabilmesi	Tehditler (T) • Tabiat Parkı çevresinde bulunan yerleşim alanlarında dönüştürülen kaynaklardan hızlı nüfus artışı ve endüstrileşme baskısı (OSB vd.) • Hayvan otlatma ve tarım nedeniyle oluşan antropojen baskı • Kaçak avlanma ve orman tahribatı • Tabiat Parkı'na 2,5 km mesafede bulunan Gebze Çöplüğü • Tabiat Parkı içine doğru gerek köylerden, gerekse çevresindeki tarım alanları veya açlıklardan gelen ve her biri vadi kenarında sonlanan çok sayıda tarla yolu ve patikaların bulunması • Alanın doğal türü olmayan türler ile yapılan uygun olmayan ağaçlandıрма çalışmaları • Yetki ve koordinasyon açısından var olan sorunlar • Kanyon yürüyüş parkurunda oluşabilecek taş ve kaya düşmeleri • Kontrolsüz gerçekleştirilen rekreasyonel faaliyetler

Beşkayalar Tabiat Parkı

Genel Özellikler

Beşkayalar Tabiat Parkı; İzmit Körfezi'nin 12 km. güneyinde, Başiskele ilçesinde, Kocaeli ile Bursa arasındaki Samanlı Dağları'nın kuzey bakırlı yamaçlarında yer alır (Şekil 10). Beşkayalar Tabiat Parkı'nın doğusunda, yüksek kesimlerdeki İzmit ilçesine bağlı dağ köyleri ile güneyinde Bursa, İznik ilçesine bağlı ova köyleri bulunmaktadır. Tabiat Parkına ulaşım Bursa – İzmit arasındaki D130 karayolu Yuvacık Ayrımı'ndan güneye yönelip, Yuvacık yerleşmesinin batısından geçip, sonra güneye doğru Kiraz Dere'yi takip ederek sağlanmaktadır. Alanın toplam büyüklüğü 10.998,30 dekar olup Tabiat Parkı Arazi Kullanımı incelendiğinde alan içerisinde Ağaçlık alanlar, çalı-baltalık-maki alanları, tarımsal kullanım alanları, günübirlik kullanım alanları, bağ-bahçe alanlar ve diğer kullanım alanlarının yer aldığı görülmektedir.

Şekil 10. Beşkayalar Tabiat Parkı Alan Sınırları-1999 yılı uydu görüntüsü (Anonim 2005 a)

Peyzaj Özellikleri

Beşkayalar Tabiat Parkı; bitkisel çeşitlilik, derin kanyonlar, manzara görünüşleri, yaban hayatı ve açık hava rekreasyonu yönünden zengin doğal peyzaj özelliklerine sahiptir (Şekil 11). Vadi tabanından 150-200 metre yükseklikte bulunan ve 500 m rakımlı yan yana beş adet tepeliğin sıralanması ile oluşmuş olan Beşkayalar Tepesi (Şekil 12) alanın kuzeyinde Soğuk ve Sıcak Derenin birleşip Kiraz Dere'yi oluşturduğu bölgede yer alır ve Tabiat Parkına ismini verir. Tabiat parkının doğal peyzaj değerlerini öncelikle sahanın ana kaynak değerleri olan Sıcak ve Soğuk Derelerin içinde aktığı dik, derin, kayın ormanları ile kaplı Soğuk ve Sıcak Dere kanyon vadileri oluşturur (Şekil 13 ve 14). Büyük bölümü itibari ile doğallığını koruyan bu alan içerisinde vadiler, dereler, yüksek tepeler, çıplak kayalıklar,

mağara oluşumları, küçük şelaleler, dik kayalık yamaçlar ile zengin bir bitki örtüsünü içeren vadi peyzajı öğeleri hakimdir.

Şekil 11. Beşkayalar Tabiat Parkı

Bununla birlikte tamamen park sınırları dışında kalan Aytepe mevkiinden Soğuk Dere kanyonuna toprak yoldan iniş esnasında 300 m.lik yan patika ile ulaşılan bir karstik mağara, daha güneydeki Karasu kaynağı ve bu kaynağın hemen üstünde yer alan ve içinde 20-30 m. ilerleme imkanı veren ve karstik şelale/kaynak ile sonlanan ikinci bir mağara diğer önemli doğal peyzaj öğeleridir.

Şekil 12. Beşkayalar Tepesi (Şahinbaş 2016)

Şekil 13. Beşkayalar Tabiat Parkı - Soğuk Dere (Demir 2017).

Şekil 14. Beşkayalar Tabiat Parkı - Sıcak Dere Kanyonu (Demir 2017).

Rekreasyonel Özellikler

Beşkayalar Tabiat Parkı doğa yürüyüşleri, mağaracılık, kampçılık, yaban hayatını izleme, foto safari, kuş gözlemi vb. rekreasyonel kaynak değerlerine sahiptir. Ankara, Sakarya, İstanbul, Bursa, Yalova ve Kocaeli İllerinin hemen hemen orta yerinde yer alan Beşkayalar Tabiat Parkı, yakın çevresindeki illerden hafta sonları gruplar halinde günübirlik, kamp ve trekking ziyaretçilerinin akımına uğramaktadır.

1. Kaya Tırmanışları ile Mağaracılık: Park sınırları dışında yer alan Aytepe mevkiinden Soğuk Dere kanyonuna toprak yoldan iniş esnasında 300 metrelik yan patika ile ulaşılan bir karstik mağara, daha güneydeki Karasu kaynağı ve bu kaynağın hemen üstünde yer alan ve içinde 20-30 m. ilerleme imkanı veren ve karstik şelale/kaynak (Şekil 15) ile sonlanan ikinci bir mağara bölgeyi ziyarete gelenler için mağaracılık açısından alternatif oluşturmaktadır.

Şekil 15. Beşkayalar Tabiat Parkları - Karstik şelale/kaynak (Anonim 2005 a)

Bölge içerisinde yer alan Soğuk Dere Vadisi boyunca uzanan dik kayalık yamaçlar, görsel güzelliğin yanı sıra kaya tırmanışçıları için imkanlar sunmaktadır. Ancak bu alanda kaya tırmanışı Ballıkayalar Tabiat Parkı kadar yaygın olmayıp zaman zaman gerçekleştirilmektedir (Şekil 16).

Şekil 16. Beşkayalar Tabiat Parkı - Soğuk Dere Vadisi Dik Yamaçlar (Demir 2017)

2. Tabiat Parkurları (Doğa Gezileri): Beşkayalar Tabiat Parkı içerisinde yer alan ve zorluk derecesi kullanıcıların performansına bağlı olan iki adet yürüyüş parkuru bulunmaktadır. Birinci parkurda; başlangıç noktası Tabiat Parkı sınırının bitişiğinde İzmit Büyükşehir Belediyesi Karacasu Kaptajı (Veysel Dayının Yeri) olup kuzeye doğru Soğuk Dere kanyonu boyunca devam eden ve 4 km.lik kısmı Tabiat Parkı içinde kalan, toplam 5,5 km.lik orman içi toprak yol kullanılmaktadır (Şekil 17). İkinci parkur; Veysel Dayı'nın Yeri'nden başlayıp yürüyüşçülerin performansına bağlı olarak Bayrak Tepe'ye kadar devam eden toplam 7,5 km. uzunluğundaki yer yer patika, yer yer orman içi toprak yollardan geçen parkurdur. Bu parkurun 6,5 km.si Tabiat Parkı sınırları dışında yer almaktadır.

3. Kamp ve Günübirlik Kullanım: Bölge içerisinde yer alan Soğuk Dere vadisi içindeki toprak servis yolunun genişleme yaptığı kesimler ve Menekşe Yaylası da zaman zaman günübirlik piknik ve kamp amaçlı kullanılmaktadır (Şekil 18). Menekşe yaylası adını bölgede bahar aylarında açan menekşelerden almaktadır. Kamp bölgesinin ortasından yaz aylarında kuruyan küçük bir dere akmaktadır. Kamp alanının etrafı orman içi patika yollarla ve geniş çayırıllarla çevrilidir. Yaylanın kuzeyinde 1073 metrelik bayrak tepe bulunmaktadır. Yaylada bölge halkının yayla evleri bulunmaktadır. Menekşe yaylasının 100 metre kadar güneyinde papaz çayırı yer alır. Bu bölgede kamp yapmak için uygun bir alandır.

Şekil 17. Beşkayalar Tabiat Parkı - Soğuk Dere Kanyonu Yürüyüş Parkuru (Demir 2017)

Tabiat Parkı içinde kamp ve günübirlik kullanım amacı ile yapılmış herhangi bir tesis yoktur. Alana en yakın tesisler ise güneydeki Veysel Dayı'nın yeri ve Aytepe Mevkii'ndeki mangal tesisidir. İzmit Büyükşehir Belediyesi Kaptajı'nın bulunduğu park sınırına bitişik bölge, yaklaşık 27 yıldır Veysel Dayı'nın Yeri olarak bilinmektedir. Söz konusu tesis İller Bankası tarafından 1978'de yaptırılmış olan kaptaj ve isale yapısının çevresine eklenen çatı, çardak, şömine gibi unsurlarla bir kır kahvesine dönüştürülmüş basit bir dinlenme noktasından ibarettir. Aytepe mevkiindeki mangal tesisi ise son derece basit malzeme ile yapılmış, eğreti yapı niteliğinde olup, çevresinde ahşap çitle çevrilmiş halde ahşap masa ve oturma birimleri vardır.

SWOT Analizi

Beşkayalar Tabiat Parkının güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditlerini ortaya koyabilmek ve sonraki planlama çalışmalarına ışık tutabilmek amacıyla gerçekleştirilen swot analizi bulguları Çizelge 2'de verilmiştir.

Şekil 18. Beşkayalar Tabiat Parkı – Menekşe Yaylası (Anonim 2015)

Sonuç

Kocaeli il sınırları içerisinde yer alan ve incelenen Ballıkayalar ve Beşkayalar Tabiat Parkları, rekreasyonel kaynak değerlerinin doğal peyzaj değerleri üzerine kurulu olması, sundukları ekosistem çeşitliliği, farklı rekreasyon faaliyetlerine izin vermesi (Tabiat parkurları-doğa yürüyüşleri, kamp ve günübirlik kullanım) gibi peyzaj ve rekreasyonel değerler bakımından oldukça önemli alanlardır. Yapılan çalışmalar Tabiat Parklarının bitkisel çeşitlilik yönünden orta zenginlikte alanlar olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ballıkayalar tabiat parkında 416 takson (Akaydın ve ark. 2006 a) ve Beşkayalar tabiat parkında 293 taksonun (Akaydın ve ark. 2006) yer aldığı tespit edilmiştir. Özellikle Tabiat Parkları içerisinde gerçekleştirilen kontrolsüz rekreasyonel faaliyetler, aşırı otlatma ve kaçak kesimler bu çeşitliliği tehlikeye atma potansiyeli göstermektedir. Diğer yandan, Ballıkayalar Tabiat Parkı çevresinde oluşan endüstrileşme ve yerleşim yerlerinin baskısı ve bu alanların Tabiat Parkı için oluşturduğu olumsuzluklar, son derece önemli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alan içerisinde bulunan su kaynaklarının kirlenmesi veya kirlenmesi başlıca problemler arasında yer almaktadır. Bu durum geri döndürülemez boyuta ulaşmadan gerekli tedbirlerin alınması büyük önem arz etmektedir. Tabiat Parklarının Kocaeli il merkezi dışında İstanbul, Yalova, Bursa ve Bolu illerine olan yakınlığı ve bu illerde yaşam yoğunluğunun fazlalığı bu alanları çekici kılan ve ziyaretçilerin yoğunlaşmasına sebep olan bir diğer etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Kocaeli ve çevre illerden gelen ziyaretçiler alan içerisine kontrolsüz bir şekilde erişerek rekreasyonel faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu durum alanların zaten zor olan kontrolünü daha da güçleştirmekte aynı zamanda artan ziyaretçi sayısı alanlar üzerinde bir baskı unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerçekleştirilecek olan gelişme planlarında mutlaka ziyaretçi baskısı göz önüne alınarak değerlendirmelerin yapılması, gelen ziyaretçilerin yararlanabileceği tesislerin (yeme içme, tuvalet, otopark vb.) gerçekleştirilmesinde bu hususların mutlaka dikkate alınması gerekmektedir.

İncelenen Tabiat Parklarında sürdürülebilir ve sağlıklı aktivitelerin gerçekleştirilebilmesi için ekosistem bütünlüğünün zarar görmesine yol açabilecek beklentilere izin verilmemelidir. Alan içerisinde oluşturulacak olan veya halen var olan tabiat parkurları işaret ve yönlendirme levhaları ile belirginleştirilmeli, alanların doğal yapısı ve özelliklerini tanıyan ve ziyaretçilerin bilgilendirilmesinde görev yapabilecek alan rehberi veya kılavuzu olarak tanımlanan elemanların yetiştirilmesi, gerçekleştirilecek olan rekreasyonel faaliyetlerde bu uzman kişilerin de görev yapması sağlanmalıdır.

Çizelge 2. Beşkayalar Tabiat Parkı Swot Analizi

	Güçlü Yönler(S)	Zayıf Yönler (W)
İç Faktörler	• Tabiat Parkının 1. Derecede doğal sit alan olması • Jeolojik formasyonların çeşitliliği • Jeomorfolojik oluşumlar • Karstik yapılar, su kaynakları ve mağaralar • Tabiat Parkı'nda ekosistemi oluşturan ve park sahasının %90'ını kaplayan ormanların tamamının doğal orman olması • Orta zenginlikte (435 takson) bir tür çeşitliliği summası • Ekosistem çeşitliliği ve bütünlüğü (Tabiat Parkı içerisinde 3 farklı ekosistem çeşitliliği yer alır.) • Tabiat Parkı sınırları içerisinde el değmemiş kayın ormanlarının varlığı • Tabiat Parkı sınırları içerisinde doğal Kestane ormanlarının varlığı • Yeterli içme ve kullanma suyu rezervinin bulunması • Ana kaynak değerinin orman statüsü altında olması • Tabiat Parkı rekreasyonel kaynak değerlerinin doğal peyzaj değerleri üzerine kurulu olması • Tabiat Parkının farklı rekreasyonel faaliyetlere izin vermesi (Tabiat parkurları-doğa yürüyüşleri, kamp ve günübirlik kullanımı) • Hakım yüksekliklerde baki noktaları yakalama imkanı • Ziyaretçi profilinin yüksek olması	• Kış aylarında ve yağışlı dönemlerde tabiat parkına ulaşım güçlüğü • Konyon boyunca yürüyüş yollarında oluşabilecek taş ve kaya düşmeleri • Karacasu kaptajı nedeniyle yapılan çalışmaların alanı etkilemesi • Alanda denetimim zor olması ve yetersizliği • Atık su yönetiminin yetersizliği • Katı atıkların toplanması ve bertaraf edilmesinin yetersizliği • Tabiat Parkı alanındaki rekreatif faaliyetlere imkan sağlayan sosyal altyapı alanında tanımlanabilecek herhangi bir tesis, ve/veya açık alan düzenlenmesinin olmaması (Dinlenme, yeme içme, otopark, tuvalet vd.) • Güzergah ve yürüyüş parkurlarının sevk ve idaresini sağlayacak altyapı eksikliği ve ulaşım planlarının olmaması
	Fırsatlar (O) • İstanbul, Ankara, Bursa gibi büyük illere yakınlık • Tabiat parkı çevresindeki yerleşimlerde nüfus artışıında artma eğiliminin olmaması • Endüstrileşme ve Kentleşme kısıcaında yeşile olan özlem ve doğa turizmne olan ilgimin artması • Yürüyüş parkurları için ulaşım planı oluşturma ve teknik altyapının sağlanması • Alanda hizmet verebilecek nitelikli sosyal tesislerin oluşturulması • Alana giriş çıkışların kontrol altına alınması için gerekli düzenlemelerin yapılması • Sahayı bilen nitelikli alan kılavuzlarının yetiştirilebilmesi	Tehditler (T) • Hayvan otlatma ve tarım nedeniyle oluşan antropojen baskı • Kaçak avlanma ve kaçak kesimler sonucu orman tahribatı • Yetki ve koordinasyon açısından var olan sorunlar • Kontrolsüz gerçekleştirilen rekreasyonel faaliyetler
Dış Faktörler		

Kaynaklar

- Akaydın, G., Çalışkan, G., Yılmaz, E.B. 2006. Beşkayalar Vadisi (Gölcük-Kocaeli)'nin Florası. Fırat Üniv. Fen ve Müh. Bil. Dergisi: 18 (4), 459-469.
- Akaydın, G., Özmen, E., Özüdoğru, B. 2006 a. Ballıkayalar Vadisi (Gebze-Kocaeli)'nin Florası. Fırat Üniv. Fen ve Müh. Bil. Dergisi: 18 (3), 279-289.
- Anonim 2005. Ballıkayalar Tabiat Parkı. 1/25000 Ölçekli Uzun Devreli Gelişme Planı Çalışması, Analitik Etüt ve Sentez / Değerlendirme Raporu. T.C.Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Milli Parklar Dairesi Başkanlığı. 279 s.
- Anonim 2005a. Beşkayalar Tabiat Parkı. 1/25000 Ölçekli Uzun Devreli Gelişme Planı Çalışması, Analitik Etüt ve Sentez/Değerlendirme Raporu. T.C. Çevre ve Orman, Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Milli Parklar Dairesi Başkanlığı. 239 s
- Anonim 2010. European Charter for Sustainable Tourism. Europarc Federation, Germany. 23 p.
- Anonim 2015. Marmara Bölgesi Kamp Alanları. <https://www.dogadayim.net>
- Anonim, 2016. Ballıkayalar Kaya Tırmanışı Eğitim Faaliyeti. <http://www.ytudak.org>
- Anonim 2017. *Sayıllı Milli Parklar Kanunu*. www.milliparklar.gov.tr
- Anonim 2017a. Kocaeli İli Resmi İstatistikleri. T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Meteoroloji Genel Müdürlüğü. www.mgm.gov.tr
- Anonim 2017 b. Türkiye'nin Tabiat Parkları.. T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. www.milliparklar.gov.tr
- Anonim 2017c. Sustainable Tourism in Protected Areas. Charter Principles. Europarc Federation, Germany. <http://www.europarc.org>
- Demir M. 2017. Soğuk Dere Kanyonu Doğa Yürüyüşü Rotası. <http://www.kocaelidagcilik.com>
- Houben GK, Lenie K, Vanhoof K (1999). A Knowledge-based SWOT Analysis as an Instrument for Strategic Planning in Small and Medium Sized Enterprises. *Decision Support System*, 26: 125-135.
- Kuş R. 2015. SWOT analizi, [http://www.cbb.gov.tr/ Dosyalar/](http://www.cbb.gov.tr/Dosyalar/) (Erişim Tarihi: 10.04.2017).
- Mansuroğlu S., Dağ V. 2016. Bingöl İlinin Peyzaj Potansiyelinin Kırsal Turizm Olanakları (SWOT analizi yöntemi kullanılarak) Açısından Değerlendirilmesi. *Mediterranean Agricultural Sciences*. 29 (1): 9-15.
- Şahinbaş İ. 2016. Beşkayalar Tabiat Parkı. <http://www.olympos.com.tr>
- Özder H., Algan N., Çetin S., Açıkgöz N., Adıgüzel D. 2013. Kocaeli Doğa Turizmi Master Planı.(2013-2023). T.C. Kocaeli Valiliği, Orman ve Su İşleri I. Bölge Müdürlüğü, Kocaeli Şube Müdürlüğü. 223 s.

